

Saa julkaista

Autonomisuus ohjaajan ja harrastajan toiminnassa

Kristine Nordling, kristine.nordling@outlook.com

Nykyisin ohjaan kuvanveistoa kansalaisopiston aikuisryhmälle. Aikanaan taidekasvatuksen opintojen yhteydessä ohjasin taidekursseja ala-asteikäisille ja nuorille harrastekerhoissa ja myöhemmin kouluikäisten sisarusryhmien toimintatuokioissa perheiden kuntoutusviikoilla.

Johdanto

Tuon kirjoitelmassani esiin harrastetuntien (taide) haasteellisen ja onnistumisen tuntemuksiani. Näkökulmani ovat, miten kehitän ohjaustani ja pedagogisia taitojani ja reflektointia ohjaajana toimimisessani; Tuntemus siitä, että on tehnyt pedagogisesti tärkeitä ratkaisuja ja miten se näkyy / tai miksi harrastetuokio ei ole odotetulla tavalla onnistunut? Pohdin tuokioitani *Lasten ja nuorten harrastustoiminnan pedagogisen luontosarjan* pohjalta, jossa valotetaan konkreettisesti, miksi pedagoginen näkemys, tietämys, taidot ja rohkeus toteuttaa niitä, ovat ohjaajille niin tärkeitä.

Fokukseni: Lapsella ja nuorella harrastustoiminta voi olla mahdollisuus ja uusi alku tulla nähdyksi uutena (Anttila, luento). Miten voin tehdä parhaani ja harrastusohjaajana huomioida pedagogisin taidoin ja sydämellä lapsen ja nuoren

Esimerkkini ovat vuosien takaa. Ohjaamistyössäni tietty haaste toistui aika ajoin samankaltaisena. Taideopintojeni aikana minulla oli luja usko siihen, että taide-, harrasteohjaajan henkilökohtainen kiinnostus, innostuneisuus ja taito valmistaa huolellisesti ohjauskerrat ja luoda tavoitteet vaikuttavat harrastustuokion ja -ryhmän dynamiikkaan, lasten ja nuorten motivoitumiseen, innostukseen- näin usein olikin ja sain paljon onnistumisen tunteita. Harrastusohjauksen tilanteet vaihtelevat muullakin kuin tiedon, taidon harjoittamisen tasolla ja siten ohjauskerta voi saada erilaisia suuntia. Aloin kaipaamaan yhä enemmän pedagogisia taitoja käsitellä lapsen ja nuoren näkökulmasta asioita.

Kiinnostukseni oli kehittää ja syventää pedagogista osaamista. Miten kuunnella ja luoda hyvää vuorovaikutusta lapsiin ja nuoriin ja tarttua ryhmässä oleviin pulmiin, olla kanssakulkija. Halusin löytää ajatuksia ja lisää välineitä myönteisen ilmapiirin rakentamisesta -saada aikaan rikastuttavaa ja positiivista kierrettä ohjaamiskertoihini (Eeva Anttila, luento). Hakeuduin ilmaisutaidon pedagogisiin perusopintoihin, ja sovelsin oppimaani ohjaamistyössäni. Pääsin irti eräänlaisesta umpikujasta. Pedagogisesti valveutuneen ohjaajan kokemus ja koulutus voivat virittää tunteihin todellisen turvaverkon ja ryhmän vahvuus on harrastaja/osallistujalähtöisyydessä. (Saastamoinen, luento).

Kirjoitelmani heijastaa pedagogisten asiantuntijoiden tutkimuksia, filosofisia ajatelmia vaikuttamisen tapaan ryhmään ohjaajan pedagogisen läsnäolon merkityksen kannalta. Ohjaajan pedagoginen tietoisuus on omiaan tukemaan ja mahdollistamaan asioita harrastajaa kohtaan, jossa turvallisuuden ja tasa-arvoisuuden ilmapiiri ovat läsnä. Tuntemukset lapsella /nuorella ovat ainutlaatuisia henkilökohtaisen kokemuksen kautta,

jolloin ympäristön on oltava suojaisa ja tasa-arvoinen, reilu. Kirjoitelmassani siteeraan Eeva Anttila luento-osuuden ajatusta, kuten ”Pedagogiikan syvin tavoite ei ole tuote! tai tulos!” vaan antaa tilaa pedagogiselle näkökulmalle kasvatuksen ehdoista, jotka tukevat oppijan autonomiaa suhteessa oppimisen sisältöön, tarkoitukseen, merkitykseen ja tulkintoihin. (Anttila, luento). Ajatelmastani estävät tuudittautumisen oman hyvyyteen ja taitavuuteen, se kiertää auki haasteet ja onnistumisen kokemukset ohjaajalla.

Kaksi esimerkkiä harrasteohjauskerroista Taideohjauksen kokemusta oli kertynyt jo vähän taidepedagogisten opintojeni yhteydessä. Esittelen kirjoitelmassani kahden ohjauskerran kulkua, jotka ohjasin aikanaan Ip-kerhon alakoululaisille.

Oppilaat olivat jaettu ip-kerhon ohjaajien toiveesta tyttö - ja poikaryhmiin. Poikien ryhmän ohjaus jätti ryhmälle ja itselleni hyvän ja mieltä ravitsevan onnistuneen tuntemuksen (Reijo Saastamoinen): **Lyhyt kiteytys Poikien taidetunnista.** Kun ohjasin poikien taidetunnin IP-kerhossa, taidetunnin aikana syntyi kiinnostavan virtaavuuden ja flown ilmapiiri. Piirtämisen hetki on paikka, jossa juuri itsetuntemus kasvaa ja voi kokea ja hyvällä tavalla ottaa vastaan laajan kirjon erilaisia itseensä tuntemuksia. Samalla kun piirtäminen tuottaa paljon iloa, se tarjoaa kiperiä kysymyksiä, jossa ahkerointi ja flow kertoo, miten ratkaista niitä. Usein piirtämisen /maalaamisen ja muotoilun prosessi on innovatiivisempi kuin itse lopputulos. Tietoisuus ryhmässä ja itseksensä tekemisestä välittyi, lämpimänä, vuorovaikutuksellisenä, keskittyvänä ja hyväntuulisena ilmapiirinä.

Harrasteohjaustunti Ip-kerhon tyttöryhmässä alkoi haasteella ”Rakentavana ajatuksena olisi ollut, että teemme nyt sen minkä pystymme ja ehdimme”. Päästää irti osittain omasta taidetuokiota varten tehdystä tuntisuunnitelmasta ja vertailusta, koskien aikaisemmin onnistunutta poikaryhmän ohjauskertaa ip:ssä.” Rohkeudella muuttaa toimintatapojani niitä joustamalla ja ryhmään paremmin keskittymällä, olisin pystynyt vaikuttamaan tunnin kulkuun positiivisemmin, huomaamaan, että jokainen harrastetunti muotoutuu oman näköisekseen.

Harrastetuntini 1,5 h alku viivästyi ja lapsia tuli verkalleen lounastauon jälkeen tunnilleni IP-kerhoon. Viivästymisen aiheutti itsessäni jännitystä, ehdinkö ohjaamaan tunnin sisällöt ajoissa ohjauskerrallani. Vuoropuhelun virittäminen kerholaisten kanssa, joka aktiivisena ja spontaanina vastavuoroisuutena olisi saanut otollisen hetkensä nytkin ip-kerhon tyttöjen tunnilla, painui kiireen tuntuuni ja hätäpäiseen vertailuun ip:n poikaryhmän onnistuneeseen taidetuntiin. Jutteluni eleineen tuntui vesittyvän ulkokohtaiseksi esitykseksi, ja kadotin otettani tuntiini ja ryhmääni. Paineiden kasvu näkyi lopulta yliyrityksenä. (Anttila, luento.) Ryhmän motivoinnin kannalta paneutuminen kerholaisten ajatuksiin ja eläytyä heidän tuntemuksiinsa olisi kohentanut ilmapiiriä. Ohjaus heijasti sillä hetkellä omaa joustamattomuuttani ja kykenemättömyyttä antautua tilanteeseen, kokea ja sietää epävarmuutta.

Epäonnistuminen esitti itselleni tärkeitä kysymyksiä, miten olisin voinut estää edellä kerrotun negatiivisen ketjureaktion. Inkeri Ruokonen esittelee harrastustoiminnan vuorovaikutuksen peruseriaatteita, ohjaajan ja ohjattavan / -ryhmän välillä, jossa olennaista on lapsen oman äänen ja ilmaisun kuuntelu, eläytyminen lapsen asemaan ja kokemusmaailmaan; Lapsen ja nuoren kehitysvaiheiden osaaminen (Ruokonen, luento). Eeva Anttila käsittelee asiaa puhumalla läsnäolosta lasten ja nuorten

harrastusohjaamisen tilanteissa, ja sen tärkeydestä, ”sillä aidosti kuuntelemalla ja keskittymällä, luodaan ja viritetään kiinnostus lapseen ja nuoreen ja näytetään, että hänen asiastaan ollaan kiinnostuneita ja sitä kuunnellaan ja arvostetaan, jolloin se usein sytyttää vastavuoroisuutta.” Harrasteohjaustunneilla tämän näkevät ja kuulevat myös kaikki muut ryhmän jäsenet (Anttila, luento.)

Riku Saastamoinen avaa asiaa toimijuuden käsitteellä, jota tässä harrasteryhmässä edustaa esimerkiksi osallistuva toimija /harrastaja. Saastamoinen tähdentää, miten tärkeää on yksilölle saada kokemus omatoimisuudesta, omasta ilmaisusta ja itseohjautuvuudesta, joka on yhteydessä vapauden tunteeseen, osana isompaa joukkoa ja esimerkiksi jonkin tehtävän sisällä. Tämän puitteissa kasvuun ja oppimiseen sisältyy toimijuutta tukeva autonomisuus.

Saastamoinen tähdentää motivaation tärkeyttä, jossa toimijuus näkyy esimerkiksi sisällyttämällä ohjauksetoihin osallistujan ideaa, ajatusta, jota ryhmä kokeilee, rinnastaa työskentelynsä tapoihin, ja saa tietää, miten käyttöön otettu ajatus toimii. Ohjaaja voi korostaa ryhmän sisäisiä toimijuuksia – erilaisia potentiaaleja, josta heijastuu demokratian ja vapauden kaltainen idea. Vapaus kokeilla, testata ja saada ryhmän palaute keskusteleavassa ja hyväksyvässä ilmapiirissä. Ohjaajan toimijuus mahdollistajana; Ohjaaja mahdollistaa ja suojelee osallistujien autonomista kykeneväisyyttä harrastustunneilla (Saastamoinen, luento.)

On tärkeää huomata, että on ohjaajana itse vastuussa tunnin kulusta, tapahtuipa itsestä riippumattomia asioita (ulkopuolisten tekijöiden) sen ympärillä/sisällä, tai ei. Eeva Anttila luennossaan sivuaa aihetta myös puhumalla tilannetajusta, spontaaniudesta; Pelkäämisen sijaan on hyvä olla rohkea ja päättäväinen ja heittäytyä lasten tuntemusten ja keskustelun pariin. (Anttila, luento).

Ohjaajan eräänlainen tehtävä ja luomistyö on kehkeytymässä, kun harrastetuntiin viriää turvallisen ja rauhallisen ilmapiirin piirteitä (Anttila, luento). On innostavaa jutella, vaihtaa mielipiteitä -katsoa kuinka pitkälle pääsemme – olla yhtä joukkoa ja kokea erilaisia tunteita yhdessä”. Satu Lehto täsmentää, kun yhteisöllisyyden tunne siirtyy ja vahvistuu lasten keskuuteen, siitä välittyy usein leikkisyys ja tieto omasta päätäntävällästä (Lehto, luento). Riku Saastamoinen tuo esille safe-to käsitteettään, jossa ohjaaja ja ryhmä muodostavat paikan ja ilmapiirin, jossa on turva tehdä, ja turva olla jotakin. Saastamoinen, luento). Harrastus mahdollistaa oppimista ja kasvua, tarjoaa turvallisessa ohjauksessa tilanteita mielipiteen vaihtoon. Toimijuuden kokemus lapsissa ja nuorissa tarjoaa maaperän, jossa voidaan väitellä, olla eri mieltä, olla oma itsensä, voi olla ilman pelkoa, haastaa, oppia, ilmaista ja kehittää tietoisuuttaan, osoittaa luovuuttaan, täyttää potentiaaliaan /vahvuuksiaan laittaa itsensä eri tavoin likoon, kokeilemalla, kilvoitellen. (Saastamoinen, luento.)

Kokemus kuntoutuksen sisarusryhmän nuorten ilmaisutaiteen ryhmässä alkoi saada turvallisen tilan piirteitä. Osapuolet oppivat tuntemaan itseään ja toisiaan entistä paremmin ja koko ryhmästä kumpusi lasten/nuorten omaehtoisuus. Ohjaajana olin hyvin aktiivinen havainnoimaan, pidättäytymään puuttumasta ja siksi olemalla mahdollisimman paljon taustalla, kuitenkin läsnä olevana. Teimme harjoitteita, jossa nuorten ääni näkyi ja näyttäytyi henkilökohtaisena ilmaisuna, osallistumisena, liikehdintänä, ääntelyharjoitteina, tarinoiden kehittelynä ja itsesepitetyn näytelmän

esittämisenä asiakassisaruksille, vanhemmille ja henkilökunnalle. Toimintatuokioon oli sisäistynyt harrastajan autonomisuus, ja jokaisella oli näkymätön tiedostus ryhädynamiikasta, joka pysyy koossa suurimmaksi osaksi heidän oman toimintansa kautta.

Isto Turpeinen kuvaa monivaiheisilla ja pedagogisilla metodeillaan ohjaajan asemaa mahdollisuuksien toteuttajana, antajana, turvaajana; turvallisena oppimisen saattajana ”Ajatuksena oli purkaa poikien tanssiopetuksesta paikallaan olemisen paradoksi ja muuttaa lähtökohdaksi toiminta sekä liikkuminen oppilaiden lähtökohdista. Metodin ytimenä on ymmärtää tanssijaa ja liikkujaa hänen omista lähtökohdistaan (Turpeinen, luento.)

Onnistunut ja epäonnistunut ohjaukseni ip-kerhon ryhmissä muistuttivat, että ohjaus ei onnistu automaattisesti samankaltaisena kerta kerran jälkeen. Jokaista ohjaustuntia tulisi ajatella ainutkertaisena. Kun puhutaan sydämen tasolla heräävistä tuntemuksista, läsnä on myös haavoittuvuuden mahdollisuus (Anttila, luento). Viittaan tässä myös erityisen ajankohtaiseen ja olennaiseen piirteeseen, että osalle yksilöitä, harrastus on mahdollisuus nähdä itsensä aivan eri tavoin uudessa valossa (uutena) kuin koulun, kenties kodin, pihapiirin kontekstissa on tottunut itsensä näkemään. Lapsi ja nuori voi harrastekerhossa saada tilaisuuden kokea positiivisia tuntemuksia itsestään ja harrastuksesta muodostuu todellinen henkireikä (Anttila, luento). Harrastuksesta saatu hyvä kokemus voi jäädä harrastajalle omaa elämää kannattelevaksi ja ravitsevaksi säikeeksi. (Turpeinen, luento).

Lasten ja nuorten kohtaaminen heidän merkityksistään käsin- ihmisen tarve tulla ymmärretyksi, mikä on rakentava hänen itsekäsityksen kanssa. Tällä tavoin tunnistetuksi tuleminen tukee hänen itsetuntoaan, - arvostusta ja -kunnioitusta. Se ehkäisee eriarvoisuuden, nöyryytyksen ja epäoikeudenmukaisuuden, vähättelyn, arvottomuuden tunteita. (Satu Lehto, luento; lähteet.) Kiinnittämällä huomiota, etsiä epäonnistumisensa syitä ja käydä läpi tapahtumia, pohtia ja tehdä korjauksia, omaa ohjaamista arvioimalla ja refleктоimalla, pystyy oppimaan, kohentamaan asenteitaan ja käyttänteitään, saada valaisua oman pedagogisen polun kulkemiseen.

Tarina onnistuneesta ohjauskerrasta

Alakouluikäiset, taidekerhotuntiharrastus 1,5 h/vko. Jari Sinkkosen mukaan Aikuiset usein luulevat, että lapsi keskilapsuuden (7-8-vuotiaat) alussa voi useinkin kokea olevansa yksin ja haavoittuvainen, vastoin yleistä käsitystä, että hän olisi ulospäinsuuntautuva ja energinen. (Sinkkonen, luento). Tuntemus lapsen ikäkauteen liittyvästä maailmasta ja herkkyydestä tulee ohjaajalle tavalla ja toisella esiin tiedolla, taidolla ja herkkyydellä aistia lasta.

Harrastetunnin kulku: Päätimme mennä tutkimaan (vanhempien lupa) lumikiteitä ulos, myös sitä, miltä talvi tuntuu, kun emme olekaan sisällä miettimässä lunta, talveen eläytyen ja sitä maalaten. Lähdimme lumiselle polulle kulkemaan ja loppujen lopuksi leikimme tummansinisen tähtisen taivaan alla ja minusta oli kehkeytynyt puistotäti taiteen nimissä, joka vahtii leikkipuiston ensijäällä temmeltäviä lapsia. Ilo ja nauru olivat yhteistä. Jälkeenpäin aikuiset kertoivat, että heidän lapsilleen tällaiset tilaisuudet olivat hyvin harvinaisia. Tämä poikkeama taideharrastustunneillani oli yksi mieleen

jäävistä kokemuksistani. Katsellessani lasten kokonaisvaltaista leikin kulkua, paluuni omiin leikkituokioihin pihakavereiden kanssa, herkistyi ajattelemaan leikkiä yhteisenä, ainutlaatuisena, monipuolisena, luovana, jossa toistuvuus antaa kasvun ja oppimisen kokemuksia tunteista, kuten leikeissä koetuista iloista, suuttumuksista, ajatusten vaihdosta – oikean ja väärän ymmärtämisestä, toisaalta olemassaolon tuntemuksista olla osana maailmankaikkeutta, kun esimerkiksi maassa maaten tähtitaivasta katsellen.

Harrastuksissa käyminen voi korostua lasten/nuorten ”omana paikkana” kodin ja koulun ympäristöön nähden. Taidekerhoni 8-10 - vuotiaat lapset nauttivat ryhmässä olemisestaan, jota sävytti leikki, kikatus ja seurustelu, välillä keskittyminen hiljaisuudentilaan. Paluu taidetekemisen sisältöihin palautti järjestyksen ja loi turvallisuuden tunnetta (Sinkkonen, luento). Ohjaajana koin itselleni tärkeäksi kokea ja nähdä sieluni silmin lapsen omassa kehityskaaren askelmassaan ja oman ohjaajan tehtävän askelmani ja oppimiseni kulun. Jari Sinkkonen jatkaa: Kodin ulkopuolella esim. harrastuspiirissä ohjaaja on merkittävässä asemassa luottamusta ja turvaa herättävänä aikuisena. (Sinkkonen, luento).

Lähteet:

Satu Lehto: J. Häkli, K.P. Kallio & R. Korkiamäki (toim.) (2015). Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 90. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/myonteinen_tunnistaminen.pdf.

Kuva

Motto: Olemme ihmisinä siinä mielessä samanlaisia, että olemme yksilöinä kaikki erilaisia ja ainutlaatuisia. Satu Lehto: J. Häkli, K.P. Kallio & R. Korkiamäki (toim.) (2015). Myönteinen tunnistaminen.

Kuva: Kristine Nordling, kuvakollaasi, kansalaisopiston aikuisryhmä

